

Wrześnianie a polskie powstania narodowe w okresie zaboru pruskiego

Wiosna Ludów 1848 na ziemi wrzesińskiej (cz.1)

Wiosna Ludów była serią ruchów społecznych i narodowych w Europie, także w państwach niemieckich. Na ziemiach polskich pod zaborem pruskim miała charakter narodowy.

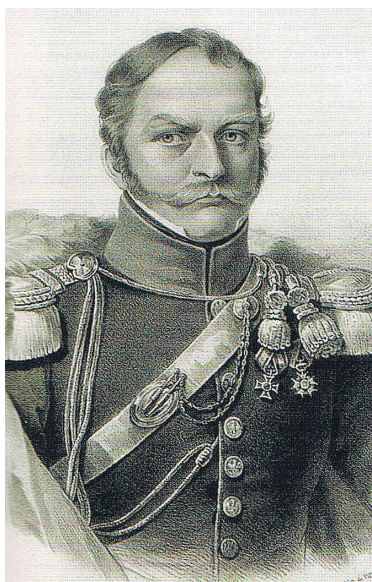
Wiść o wybuchu rewolucji w Berlinie dotarła do Poznania 20 marca 1848 roku. Jeszcze tego samego dnia na zebraniu w poznańskim Bazarze zawiązał się Komitet Narodowy, który rozesłał po całej prowincji swoich przedstawicieli, tworząc podwaliny polskich terenowych organów władzy. Komisarzem cywilnym na powiat wrześiński został Tomasz Szalczyński, wrześnianin z urodzenia, urzędnik Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego, który przybył do Wrześni 21 marca 1848 roku w celu utworzenia straży bezpieczeństwa. Następnego dnia powstał we Wrześni Komitet Powiatowy, na czele którego stanęli Edward hr. Poniński, proboszcz ksiądz Józef Śmiełowski oraz kupcy Daszkiewicz i Rost. W wyniku kompromisu zawartego pomiędzy rządem pruskim a Polakami król pruski zgodził się na reorganizację Prowincji Poznańskiej oraz wyraził zgodę na utworzenie korpusu polskiego, który miał być wykorzystany w wojnie z Rosją. W Poznaniu powołano tzw. Wydział Wojenny zajmujący się organizowaniem wojska. Jego przewodniczącym został Ludwik Mierosławski.

Ludwik Mierosławski

W powiecie wrześińskim organizatorem ogólnym został Władysław Kosiński z Targowej Górki (syn Antoniego), organizatorem piechoty – Jan Nepomucen Słupecki.

Oddziały wojskowe skupiono w trzech obozach: we Wrześni, Książu i Pleszewie. Później założono jeszcze obóz w Środzie pod dowództwem płk. Augustyna Brzeżańskiego. Dowódcą obozu we Wrześni został Józef Bonawentura Garczyński. W skład obozu wrześińskiego wchodził ponadto ochotnicy z powiatów średzkiego, wągrowieckiego, wyrzyskiego, gnieźnieńskiego, szubińskiego, bydgoskiego i inowrocławskiego.

Pułkownik Augustyn Brzeżański
(M. Rezler, Wielkopole pod bronią, 2011)

Liczył on około 2 500 żołnierzy i był najliczniejszy. Mierosławski wydał rozkaz zabraniający wdawania się w zatargi z wojskami pruskimi, czego nie potrafili zrozumieć ochotnicy polscy. Komitet Narodowy w Poznaniu powołał do życia sanitariat wojskowy, który miał zająć się przygotowaniem opieki sanitarnej. Pierwszy szpital wojskowy (lazaret) został utworzony we Wrześni. Znajdował się w miejscu dzisiejszego domu katolickiego przy ulicy Kościelnej, róg Rzemieślniczej (dawniej Szpitalnej). Liczył 20 łóżek, a jego kierownikiem został dr Konstanty Tarnacki.

Bitwa pod Wrześnią 2 maja 1848 roku
(mal. Konstanty Borzęcki, Muzeum Narodowe w Poznaniu)

Król Fryderyk Wilhelm IV w rzeczywistości nie zamierzał respektować aspiracji niepodległościowych Polaków. Publicznie godził się na spełnienie ich żądań, tajnie zaś porozumiał się z dowódcą V korpusu, gen. Ferdynandem Colombem, któremu nakazał rozpoczęcie przygotowań do siłowej rozprawy z powstańcami. Pertraktacje Prusaków z komitetem przebiegały w bardzo napiętej atmosferze. 11 kwietnia zawarto ugodę w Jarosławcu. W jej rezultacie w zamian za zmniejszenie liczby polskich obozów wojskowych przekazano w ręce komitetu administrację prowincji. Szlachta, obawiając się

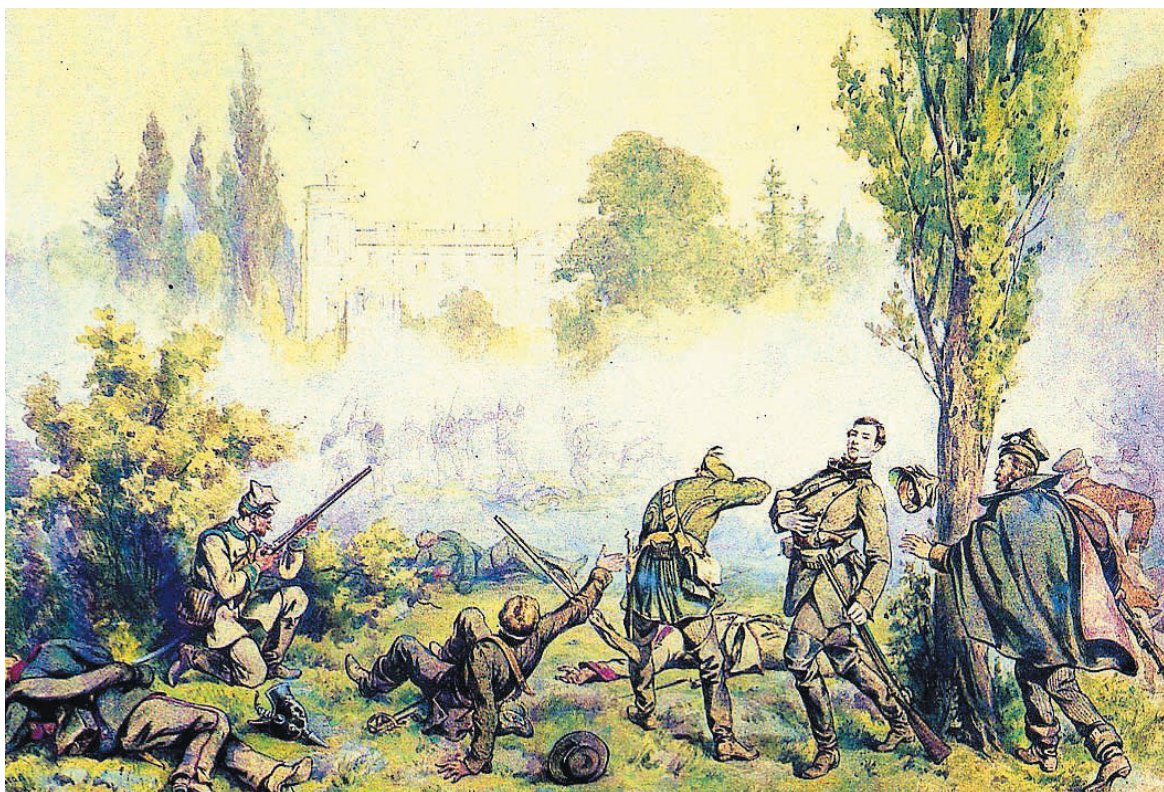
rewolucji społecznej, ugodę przyjęła z ulgą, natomiast zgromadzeni w obozach powstańcy uznali ją za zdradę. Na mocy ugody w Jarosławcu obozy miały składać się z nie więcej jak 600 pieszych w jednym batalionie i 120 konnych w szwadronie. Nadzór nad nimi mieli pełnić pruscy oficerowie. Mierosławski jednak, dzięki zastosowanemu fortelowi, polegającemu na wymianie po upływie każdego tygodnia dopuszczalnej liczby żołnierzy, miał do dyspozycji znacznie liczniejszą rezerwę niż przewidziana przez konwencję armia czynna.

Obóz we Wrześni nie miał dobrego położenia i mimo życzliwości miesz-

kańców nie nadawał się do dłuższego stacjonowania. Poza tym gen. Leopold Wedell zażądał od Józefa Garczyńskiego opuszczenia Wrześni, grożąc zaatakowaniem miasta. W tej sytuacji obóz został przeniesiony do Nowego Miasta nad Wartą. 15 kwietnia 1848 roku Garczyński bez porozumienia z Mierosławskim opuścił Wrześnię. Przed wymarszem obozu wrześińskiego grupa niezdiscyplinowanych polskich powstańców dopuściła się w mieście antyżydowskich pogromów: splądrowano drewnianą wtedy jeszcze synagogę, niszcząc zwoje Tory, zastrzelono żydowskiego szewca, a pięciu innych Żydów poturbowano i okaleczono. Wkrótce przybyli do miasta żołnierze pruscy, którzy dopuszczali się gwałtów na polskich obywatelach miasta, napadli na pałac hrabiego Edwarda Ponińskiego, terroryzowali będącą w ciąży hrabinę Eustachię, splądrowali pałac, szukając broni, a znalazłszy zabytkową broń starożytną, zabrali ją. Zginęła przy tym sakwa ze 150 talarami.

W Komitecie Narodowym doszło do rozłamu, część jego przedstawicieli opowiedziała się za rozbrojeniem obozów wojskowych, część wzywała do dalszej walki. W konsekwencji 27 kwietnia 1848 roku Komitet Narodowy przestał istnieć.

Marian Torzewski

Bitwa pod Miłosławiem 30 kwietnia 1848 roku
(akwarela według obrazu Juliusza Kossaka)

